

---

# magyar játékszín

BERKES ERZSÉBET

## ***A Darvas-dráma Miskolcon***

Darvas József új színdarabjának címe hirdeti, hogy a falu, melyről a darab szól: a térképen nem található. Ám ha egy valódi magyar faluról mondanák is el, hogy ma még a legfőbb gond az ott lakók megfelelő táplálkozásának, elemi higiénijának biztosítása, és hogy a gyávaság korrupciót szül, az csak arra lenne elég, *hogy a* felborzolt közvélemény felelősségre vonást követeljen, de kevés lenne ez a végletes eset arra, hogy dráma: művészi és így általános érvényű igazság kerekedjék ki belőle. Darvas arányérzéke, művészi és emberi szemlélete tévedt-e meg tehát, amikor ilyen faluról beszél? Nem. A dráma is bizonyítja: miközben a seholsincs Ormos falu gondjairól folyik a színpadon a disputa, Darvas el tudta hitetni, hogy a konfliktus az enyém, a dráma rólam, rólunk *is* szól. Ormos végletes példája így tehát csak ürügy volt valami máshoz.

A dráma cselekménye szerint az Öreg író és a megye első embere, Bónis elmennek Ormos községbe, hogy kiderítsék: igazat írt-e a Fiatal író leleplező cikkében, s használt-e vele? A kérdés első felére mindketten igent kénytelenek mondani, bár az érdekeltek a szembesítés idején eltagadják az igazságot. A tények mégis napfényre kerülnek. De éppen mert a leleplezés szégyene dacot, ellenállást szül, problematikussá válik a nyomozás második célja: *használt-e a* tények feltárása?

Az Öreg író - jöllehet maga is hajlamos rá, hogy ne lássa meg a kínzó s gyakran megalázó valóságot - végül önmagát s a falu sorsában mélyebben érdekelteket is arra kényszeríti, hogy végigjárják a megkezdett utat: az utolsó stációig adjanak számot az igazságról, a maguk szerepéről. Az Öreg író kívülállóként, megfigyelőként jut el addig, hogy a mindenkori szembesítést szükségesnek érezze; a dráma fiatal lányalakja, a falu védőnöje azért, mert személyesen is felelős egy kisgyerek haláláért: nem kényszerítette minden eszközzel arra a szülőket, hogy időben orvoshoz vigyék.

Miért nem látta be Bónis, a megyei vezető az igazságot? Igaz lenne tehát az, hogy a szocialista forradalom létrehozta a maga apparátusát, s a forradalmi tudat helyébe a bürokratikus gépezet lépett? Az Öreg író etikai meggyőződése és Bónis cselekvési lehetősége a Valóságban is kettős? Vannak hivatalos vezetők és felelősök, akik a hivatali felettesektől várják az utasítást a teendőkre, mert tudatuk s etikájuk csak a hivatalnoké? S megint vannak má-

sok, akik nem részesei az apparátusnak, de etikájuk a forradalmaré? Darvas a bemutatót követő vitán maga tiltakozott az ellen, hogy Bónis és az Öreg író helyét a társadalmi struktúrában belül így kettéválasszuk: „Mindkét figurában önmagamot írtam meg” - állította. Ez kétségtelenül fontos tény a filológia számára, de nem segít azokon, akik úgy vélték, hogy a mű-vészi megoldásul választott színpadi kettősségben (Bónis - Öreg író) *realis* kettősséget lehet felfedezni. A darab bemutatója körül gyűrűző viták azt bizonyítják, hogy nem mindenki teszi magáévá az Öreg író magatartását. Vannak, akik Bónissal azonosulva úgy érzik: az etikai alapról nyilatkozók szembefordulnak az apparátussal, rájuk hárítva minden felelősséget, miközben ők maguk cselekvés helyett moralizálnak és „tiszták” maradnak.

A vita tehát követi azt a kettősséget, melyet Darvas - ez nyilatkozatából is kitűnik - dramaturgiai megoldásul szánt. Darvas tulajdonképpeni mondanivalója: ennek az országnak valamennyi nagykorú, munkából élő polgára cselekvő részese a struktúrának, posztja és képessége szerint más-más horderővel, de lényegében ugyanúgy, mint „a megye első embere”. S ha kettévált a forradalmi tudat és a cselekvés, úgy bennünk vált ketté. Ha van kettősség a gyakorlat etikája s az ideologikusan vállalt etika között, úgy az mindenekelőtt bennünk van. A dráma vitathatatlan írói erénye, hogy ezt fel tudja mutatni, de egyértelműen csak a mellékalakokban.

Darvas drámája közéletünk egy sarkalatos kérdéséhez szól. Mindenekelőtt közéleti hevülettel és vitaszellemmel, de drámai-dramaturgiai csorbákkal, melyeket megszenved a vita tiszta íve is. Már említettük, hogy egy lényegében homogén magatartás két személyre bontása (Bónis - Öreg író) milyen félrehallásokra vezethet. Darvast dramaturgiai meg-gondolások vezették ebben, ám ez csak származéka volt egy másik kettősségnek. A dráma egyik vonulata: vita Bónis és az író között, amihez lényegében csak érvelési anyag az ormosi valóság. Másfelől viszont a faluban történetek külön konfliktust alkotnak. Jelenetek sora kerül színpadra, melyekről nemcsak hogy nem tudhat a képeket felidéző Öreg író és Bónis, de amelyekre nekik nincs is szükségük a vitájukban. Hogy mégis a drámába kerülnek, annak az az oka, hogy az „elvon” polémián kívül Darvas arra is törekszik, hogy a teljességet rajzolja meg a faluról s a benne élők konfliktusairól. Így a vitára ránő Vargyas tanítónak, a napközi otthon gondnoknőjének s a védőnőnek a drámája is. Darvas ezzel sajnos nem erősíti a dráma egészét, nem erősíti a vezérfonálul választott polémáit, hanem eltereli figyelmünket róla. Darvas vitává fűzte a dokumentumokat - kár, hogy nem tette meg bátrabban. Tér és idő szabadabb kezelése segíthette volna abban, hogy Bónis motiváltabb figurává legyen. Az eseményekkel ő is érvelhetne, lelkiismeret és nyomozó cselekvés nemcsak az Öreg író képessége lenne.

A kompozíció fogyatékoságait a rendezés nem tudta megváltoztatni. Jó lett volna, ha a rendező Nyilassy Judit nem törekszik az egyes jelenetek naturalis ábrázolására. Igaz, jelzett díszleteket alkalmazott, s a képek gyors váltogatására törekedett. A színpadképek azonban semmivel sem segítették a dráma mondandójának vagy hangulatának teljesebbé tételét. Ha illusztrációk a jelenetek, úgy vállalják nyíltan. Sem a szerkesztőségi szoba székei, sem Bónis szobájának szobra, de még az ormosi kerítések sem mondtak el többet vagy jobban a drámáról, mint a szöveg maga. A „teljes illúzióhoz” elegendő lett volna egy megfelelő tónusú háttérfüggöny s néhány szék. Ehhez hasonlóan: az önmagukban hatásos tömegjelenetek túlságosan naturalisnak hatottak.

Rendezői telitalálat viszont a szereposztás. Szinte valamennyi színész alkata, típusa, személyes megjelenése összevágott a szereppel. A színészvezetés eszköztelen puritánsága, a típusok határozott megrajzolása a rendező jó szemét, ízlését dicséri. Néhány figura életre keltése megszokott sémákat, számos társalgási darabunkban bevált manírokat kínál. Ha volt ilyen (és miért ne lett volna?), Nyilassy Judit kiirtotta a színpadáról.

Félszeg egyszerűségével a Vargyas igazgatót alakító Némethy Ferenc maradéktalanul formálta meg szerepét. Ficzkó két tűz közé szorult figuráját, gyors váltásait, sunyi és célratörő

alkalmazkodásait Paláncz Ferenc tette szemléletessé. Dobos Ildikó játszotta a fiatal védő-nőt. Amit nem mondott ki szűkre szabott szövegében, szeme villanásával, keze rebbenésével jelezte, s ezzel a feszültség olyan folytonosságát teremtette meg, melyben természetesen buggyanhattak föl a legszenvedélyesebb szavak is. A fiatal színész nő tragikai ereje korosztályában meglepetésszámba megy. Dariday Róbert Bónis figuráját mindenekelőtt férfias szerénységgel tette vonzóvá. Somló Ferenc Öreg írója szintén jó alakítás. A figura értelmezésével azonban vitakoznék: nem a fehér díszszebkendő és a helyenkénti szapora beszéd sok, hanem a keménysége, a gondolkodás racionalizmusa kevés. A figurában rejlő „Frici bácsi” több volt, mint kívánnánk. Csikós Sándor alakításában a Fiala író legalább tíz évvel fiatalabb, mint az a nemzedék, amelyhez a szöveg utalása szerint tartoznia kellene. Érdekes, aszketikus alkata így némiképp módosította a darab értelmezést, ám az ő alakításának is őszintén tapsolhattunk, őszintébben már csak akkor, ha a beszédtechnikája is jobb lenne.

A Miskolci Nemzeti Színház teljesítménye egészében követésre máltó. Közéleti izgalmú, érdekes darabot állítottak színpadra, a szokatlan műfaj, a modern játékmód követelményei-nek megfelelően.

*Wegenast Róbert díszletterve Gabányi Árpád Aba Sámuel király című drámájához*

